

લેખક લંડનવાસી પત્રકાર છે. શાણી રાણી, ગુજરાતી વાણીના વકીલ છે. બાર વરસથી 'ઓપીનીયન' નામનું ગુજરાતી સાહિત્યનું માસિક લંડનથી પ્રકાશીત કરે છે. કહી શકાય કે પરદેશમાં ભાષાના ઝંઝાવાતમાં, સુર્ય પ્રકાશના અભાવમાં, ગુજરાતી ભાષાનું માટીનું કોડીયું લઈ, ગુજરાતી અજવાળું પાથરવા પોતાનાથી બનતું બધું એ કરે છે-તન, મન અને ધનથી. આ લેખ એ એમના ઠાલા શબ્દો નથી; એમના દીલનો ચીત્કાર છે. -સંપાદક

નાંગરે મુક્તી કેરે કીનારે

--વીપુલ કલ્યાણી(લંડન)

આજકાલ ઘણા બધાનું વાચન રદ્ધું નથી. દોસ્ત, ભાષા આવડે તો ભલા વાંચે ને? આપણે ગુજરાતીઓ નયાં વાચનમાંથીય હવે ગયા સમજો !- ન ગુજરાતી, ન અંગ્રેજી, ન હીંદી.- વળી, ભાષાની જાણ કે અભીવ્યક્તી જ રહી નથી ! જે તે પુસ્તક-પ્રકાશન-સંખ્યા જ ફક્ત તપાસીએ એટલે વાત થઈ પુરી ! એટલામાં જ આયને પ્રતીબીંબ ઝીલાઈ જાય છે !! ખરું ને?

મહાત્મા ગાંધીને ઠેકાણે સરદાર પટેલને આજકાલ આપણા શુરાપુરા આપણે માનતા થયા છીએ. એથી આમ થતું હશે !?! અહીં ઠેકડી નથી ઉડાવતો. લ્યો, વાંચો : નગીનદાસ સંઘવીની 'સરદાર લોહપુરુષ કે લોકપુરુષ' ચોપડીમાં, સાતમે પાને, લખાયું છે : 'સરદાર ઓછું બોલે અને શબ્દની, વ્યાકરણની, લઢણની કશી દરકાર રાખે નહીં. સરદાર હીંદી બોલે તે પણ બાવા ટાઈપનું બોલે. છેલ્લે 'હે' લગાડીને કામ ચલાવે. ૧૯૪૫-૪૬માં કેટલાક લીગી આગેવાનોએ ટીખળ કરેલી : 'સરદાર અમને ગાળો ભાંડે છે તે ઠીક છે; પણ હીંદી ભાષા તો સારી અને સાચી રીતે વાપરે !' સરદારનો જવાબ એવો છે કે, 'હું ગાળ દઉં છું તેટલું સમજાય તેથી મારું કામ પુરું થયું. ભાષા સાચીખોટી હોય તેનાથી શો ફરક પડે છે?'

નગીનદાસભાઈ, વળી, આગળ લખે છે : 'સરદાર ઓછું બોલે અને બોલે તેનાથીય ઓછું લખે. તેમના કાગળો અતીશય ટુંકા અને કેવળ કામ પુરતા જ મર્યાદીત. તેમણે પોતાના વીશે કશું લખ્યું નથી અને વાતો પણ ભાગ્યે જ કરી છે. ગાંધી-નેહરુએ આત્મકથાઓ લખી અને બીજું પણ ઘણું લખ્યું. ગાંધીજી જેટલું લખલખ કરનાર માણસ તો પૃથ્વીના પાટલે ભાગ્યે જ જોવા મળે. આ બાબતમાં સરદાર-ઝીણા બંને એક સરખા; કારણ કે બંને મુંગા માણસો.'

આપણે સૌ અભીવ્યક્તીથી, ભલા, બહાર કેમ નીકળી ગયા? આ વીચારનો-તપાસનો મુદ્દો છે. આથી ટાળો નાખવો જ નહીં. એને સારુ ગુજરાતીઓ માટેની સમગ્ર શીક્ષણવ્યવસ્થા, ભાષાશીક્ષણ તંત્ર, વીચાર, વાચન અને લેખનની અભીવ્યક્તી વીષયક ઉપરતળે જોવા મળતી પરીસ્થીતી ઉપરાંત વ્યાકરણ, વાક્યરચના, જોડણી, ઉચ્ચારણ અને તેના પાયાગત શાસ્ત્રને પણ સરાણે ચડાવવા પડે તો જરુર ચડાવીએ. તળ ગુજરાતની શીક્ષણવ્યવસ્થાની, અરેરાટી થાય તેવી કેટલીક સાચુકલી વાતો, સહજપણે વાંચ્યા કરી છે. એ પરીસ્થીતીનો એક ચીતાર વીચારવંત કેળવણીકાર દાઉદભાઈ ઘાંચીએ, તા. ૨૬ ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૪ના 'ઓપીનીયન'માં આપ્યો જ છે. ભાષા-સાહિત્ય નામક પદાર્થ સાથે કામ પાડતી જમાતનું પેટે પાણી હાલતું નથી ! ત્યાં બાકીનાની શી વાત કરવી?!

'ગુજરાત સમાચાર'ની મુંબઈની આવૃત્તીમાં, ૧૫ ઓગસ્ટ ૨૦૦૪ના દીવસે, પાન છ પરે એક હેવાલ હતો. શીર્ષક હતું : 'ગુજરાતમાં ગુજરાતી માધ્યમના વીદ્યાર્થીઓ માતૃભાષામાં જ કાચા !' ગુજરાતી માધ્યમના વીદ્યાર્થીઓની માતૃભાષા ગુજરાતી હોવા છતાં તેઓ કાચા રહ્યા હોવાનું, આંકડા તપાસતાં સ્પષ્ટ થાય છે. માધ્યમીક શીક્ષણબોર્ડ દ્વારા લેવાયેલી આ પરીક્ષાઓમાં જેટલા પરીક્ષાર્થી બેઠા હતા તેમાં ગુજરાતી માધ્યમની ટકાવારી ૪૯.૪૬ ટકા હતી. ગુજરાતી માધ્યમની પરીક્ષામાં હાજર રહેલા વીદ્યાર્થીઓ પૈકી પચાસ ટકા જેટલા વીદ્યાર્થીઓ તો નપાસ થયા હતા ! જેમાં અંગ્રેજી

માધ્યમના વીદ્યાથીઓ ૬૧.૮૮ ટકા સાથે પાસ થવામાં અગ્રસ્થાને રહ્યા હતા. ટુંકમાં, આ અહેવાલ અનુસાર ઓવરઓલ ગુજરાતી માધ્યમના વીદ્યાર્થીઓનું પરીણામ...ચીંતાજનક રહ્યું છે.

આપણી વચ્ચે આપણા એક વીચારવાન મોભી સાક્ષર હજી બેઠા છે : નામ એમનું નીરંજન ભગત. આ ભગતસાહેબે એક દા કહેલું : 'માધ્યમ ગુજરાતી; પણ અંગ્રેજી ઉત્તમ'. આનો ક્યાંય પડઘો પડતો સંભળાયો છે? સો વરસની આવરદાએ પહોંચેલી આપણી 'ગુજરાતી સાહિત્ય પરીષદ', આપણી 'ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી', આપણી 'ગુજરાત વીદ્યાપીઠ' અને વળી તમામ યુનીવર્સિટીઓના ગુજરાતી વીભાગો અને તે દરેક માંહે અધ્યાપન કામ કરતાં-કરાવતાં મીત્રો તેમ જ ગુજરાતીમાં કામ પાડતાં સામુકાં સમસામયીકોને પોતાના ભાવીની છે કશી ચીંતા?

એક લાખ છન્નું હજાર ચોરસ કીલોમીટર વીસ્તાર એટલે જ ગુજરાત?-કોણે કીધું?! ૨૫ જીલ્લા, ૨૪૨ શહેરો અને ૧૮,૬૧૮ ગામડાંનો પટ એટલે જ-એટલો પટ માત્ર-ગુજરાત?...કોણ માનશે?... જગતભરમાં પથરાયેલા ગુજરાતી ડાયસ્પોરાની સામેલગીરી પણ કરવાની છે. ભઈલા મારા, આ પાંચ-વાળી અને સો-વાળી જ કથા નથી; એકસોપાંચની સબળસબળ તેમ જ સભરસભર દાસ્તાન છે.

આ વીચાર જ આઘાતકારી છે. નીરાશા અને હતાશાય ભીડો લે છે. વળી, એથી વીશેષ વસમું વાતાવરણ પણ હોય. અને તેમ છતાં, આવા વાતાવરણમાં કવીવર રવી ઠાકુર જ સાંભરે. યાદ આવે છે એમની પેલી કવીતા- 'કર્તવ્યગહણ'? નારાયણભાઈનું હાથવગું આ રુપાંતર લઈએ :

**'કોણ લેશે મારું કામ' ? સાંજે રવી કહે, સુણી જગ મોઢું સીવી નીરુત્તર રહે;
માટીનું કોડીયું ત્યાં બોલે, 'મારા ઈશ, બનશે મારાથી તે હું નક્કી કરીશ.'**

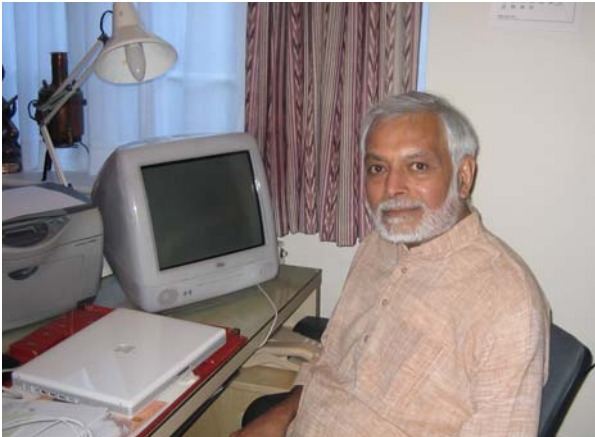
બસ, જે તે હાલતનો સ્વીકાર કરીને આપણે રવી ઠાકુરના કોડીયાની જેમ, 'મારા ઈશ, બનશે જે મારાથી તે હું નક્કી કરીશ'નો ભાવ રાખીએ તોય ઘણું છે... આ બહુ જ અઘરું કામ છે. એ માટે જનક જેવી વૃત્તી કેળવવી પણ રહે. એમાં જ આપણી કસોટી છે. આ કસોટીમાંથી ધારીએ તો આપણે પાર પણ પડી શકીએ. ગુજરાતીઓ બહુ જ સમજદાર માણસ હોવાનું મનાતું આવ્યું છે. માટે આટલો પડકાર ! વળી, કરસનદાસ માણેકે દીઘો રવી ઠાકુરનો, અહીં ઉપર આપ્યો છે તેનો, ભાવાનુવાદ જાળવીને કેન્દ્રસ્થ કરીએ. : **એ હવા ધન્યમંગલ સુનન્દનવને, ઈશ, અમ દેશ તનુ નવલ ધારો; અમર ભુમી પ્રાંગણે પ્રાણ અમ પાંગરે, નાંગરે મુક્તી કરે કીનારે...**

--વીપુલ કલ્યાણી(લંડન)

'Kutir', 4-Rosecroft Walk, **WEMBLEY**, Middlesex-HAO 2JZ- **U.K.**

Tel: +44-020-8902-0993 eMail : vipoolkalyani.opinion@btinternet.com

વેબસાઈટ <<http://www.gujaratilexicon.com/>> ઉપરથી લેખક સંપાદિત 'ઓપીનીયન'ના અંકો જોવા મળશે.

લેખક પરીચય

આ વીપુલ કલ્યાણી છે કોણ? આ નામ જાણી લેજો. આ માણસ લંડનમાં ઘરના ગોપીચંદ કરીને જાહેર-ખબર વીનાનું ગુજરાતી માસીક 'ઓપીનીયન' પ્રકાશીત કરે છે. ખર્ચ સરભર થઈ રહે તેવી નાનકડી આવક પણ ન મેળવી આપતું નાનું માસીક કાઢવાનો અને ચાલુ રાખવાનો વીચાર ગુજરાતમાં તો કરાય પણ નહીં. આજકાલ કરતાં પચ્ચીસ વરસથી પરભાષી ભુમી પર ગુજરાતીની ઘુણી ધખાવી આ અવધુત બેઠો છે. તમે કોઈ મેગેઝીનને અને તેના સંપાદકને

અપમાનીત કરતો પત્ર લખો, અને તે પત્ર તે મેગેઝીનમાં અક્ષરે અક્ષર છપાય તો માનજો કે તમારા હાથમાં લંડનનું 'ઓપીનીયન' નામનું ગુજરાતી માસિક છે. અને તેના સંપાદક શ્રી. વીપુલ કલ્યાણી છે. આથી, આ વીચાર-પત્રમાં વાચકોના પ્રતીભાવોનો વીભાગ 'એતાન શ્રી' વાચકોનો અતીપ્રીય વીભાગ છે. તેઓ દુનીયા આખીના સર્જકોની કૃતીઓ આવકારે છે. આ કામ તેમનાં પત્ની કુંજ કલ્યાણી અને દીકરી કુંતલના ઉષ્માસભર સક્રીય સહકાર વીના શક્ય જ નથી. કલ્યાણી દંપતી ૧૯૭૫ થી લંડનમાં સ્થાયી થયું છે. તેઓ 'ગુજરાતી સાહિત્ય એકેડેમી ઓફ યુકે'ની મદદથી ગુજરાતી ભાષાના વર્ગો ચલાવે છે અને એ જ સંસ્થાના નેજા હેઠળ, બે દાયકાઓ દરમીયાન ગુજરાતી ભાષાની પાંચ સ્તરીય પરીક્ષાઓ અને શીક્ષકો માટેના તાલીમ વર્ગો પણ ચલાવ્યા છે. કુંજ કલ્યાણી તો વીક એન્ડમાં બેલ્જીયમમાં પણ ગુજરાતી ભણાવવા જતાં હતાં. ગુજરાતી ડાયસ્પોરા માટે આવું કામ કોઈ વ્યક્તીએ, સંસ્થાએ કે સામયીકે હજી સુધી કર્યું જાણ્યું નથી. ગઝલકાર દીપક બારડોલીકરે એકદા વીપુલ કલ્યાણીના આ કાર્યને અંજલી આપતાં કહ્યું છે કે :

ખાંધે ગીરનાર પણ ઉપાડી દે, આ છે એવો કમાલનો માણસ !

--હરનીશ જાની (ન્યુ જર્સી, અમેરીકા) અને ઉત્તમ ગજજર(સુરત)

'ઉઝાજોડણી'માં અને 'વીજયા' ફોન્ટમાં અક્ષરાંકન : uttamgajjar@hotmail.com

'સન્ડે ઈ-મહેફીલ' -- વર્ષ: બે -- અંક: 102 -- MAY 20, 2007

માત્ર પંદર માસના ગાળામાં 2,85,000 જેટલા ભાષાપ્રેમીઓએ અત્યાર સુધીમાં

<http://www.gujaratilexicon.com> લેક્સીકોનની મુલાકાત લીધી. આપને

પણ લેક્સીકોનની આ નવી interfaceની મુલાકાત લેવાનું નીમંત્રણ છે.

આપ સૌના સહયોગ થકી સન્ડે ઈ-મહેફીલના 5000 જેટલા વાચકો થયા અને રોજરોજ નવાં નામો ઉમેરાતાં જાય છે એ પુરવાર કરે છે કે, દેશવીદેશમાં ગુજરાતી વાચનના રસીયા બહુ મોટી સંખ્યામાં છે જ...

સૌનો આભાર..અમારી સન્ડે ઈ-મહેફીલની અત્યાર સુધીની જુની સઘળી પીડીએફ ફાઈલો અમારી વેબસાઈટ

<http://gujaratilexicon.com/index.php?action=downloadSeM>

પરથી સરળતાથી ડાઉનલોડ થઈ શકશે. આ જ વેબ સાઈટ પરથી લેક્સીકોન અને શ્રી વીપુલ કલ્યાણી

તરફથી લંડનથી પ્રકાશીત થતા ઓપીનીયનની અને શ્રી. પ્રવીણ વાઘાણી (મેલ્બોર્ન-ઓસ્ટ્રેલીયા) તરફથી

પ્રકાશીત થતા 'માનુભાષા' માસિકોની મુલાકાતે પણ જઈ શકાશે..

તળગુજરાતથી દુર, દરીયાપાર વસવા છતાં ગુજરાતી સાહિત્યની સાધના કરતા સર્જકોની કૃતીઓની 'સન્ડે ઈ-મહેફીલ'ના સંપાદનની સઘળી જવાબદારી સ્નેહી શ્રી. હરનીશભાઈ જાનીએ સહર્ષ સ્વીકારી છે. સૌ સાહિત્યસર્જકોનો અને ભાઈ હરનીશ જાનીનો ખુબ ખુબ આભાર..

વીદેશવાસી સર્જકમીત્રોને પોતાની કૃતી હરનીશભાઈને જ મોકલવા વીનંતી.

Address:

Harnish Jani,

4, Pleasant Drive, Yardville - NJ - 08620 - USA

eMail : harnish5@yahoo.com